

216. Aska, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 196.

Litteratur: D 8vo 17. G. Upmark, Sotholms härad 4, s. 24.

Avbildning: Dybeck a. a.

Enligt Dybeck blev omkring år 1850 en runsten funnen på Aska ägor, i jorden på en höjd invid och V om vägen Grödinge—Sorunda. Stenen blev krossad i en mängd stycken. Sedan det upptäckts, att de buro inskrift, blevo tre av dem tillvaratagna och avbildade av Dybeck. Senare blevo de inlagda i en bro ej långt från fyndplatsen. Övriga delar av runstenen finnas enligt Upmark i stenfoten till lägenheten Sköndal.

Inskrift (enligt Dybeck):

A: **utar: auk: -** B: **pis: austr × ... uk - ma**

B 1—3 **pis** äro säkerligen de sista runorna av ordet *endaðis* 'ändade sitt liv, dog'. Stenen har sålunda varit rest över en man, som *endaðis austr*, dog i österväg.

217. Berga, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 108. Pl. 2: B 683.

Litteratur: B 683, L 836. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta Sudermanniae; N. R. Brocman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 221; D 8vo 21; G. Upmark, Sotholms härad 4, s. 28; E. Brate, Sverges runinskrifter (1922), s. 62.

Äldre avbildningar: P. Helgonius (i Peringskiölds Monumenta Sudermanniae och B 683); D 8vo 21; Brate (ATA).

Stenen står rest på sin ursprungliga plats V om Berga by i utkanten av en bergig skogshage ej långt från vägen till Sorunda kyrka.

Enligt *Ransakningarna* (1666) »ähr vpfunnit emellan Åkerby och Bärga, Sorunda sochen, een Runsteen 3 alnar långh». Och i en senare rapport (1685) omtalas »På Berga ägor en stoor Runsteen, med många bookstäffver, war nedsänckt i iorden, men bonden Anders Larson gräffvet up honom». Stenen förefaller sålunda att då vara tämligen nyfunnen. »Åboerna uthi Bärga by i Sorunda sochn har man stor orsak att berömma», säger Peringskiöld, »för det att de ifrån långlige tijder tilbakas lemnat oss en gammal Runsteen hehl och wähl behållen, med sin forna skriffth och efftertänkelige historiske berättelse.»

Gråsten. Längd 1,40 m., bredd 1 m. Ristningen är mycket väl bibehållen.

Inskrift:

+ **suertikr: nuk + kari: auk: kupmutr: auk: skari: auk: knutr: raistu: stain: pena: aftir: utruk: fapur**
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70
: sin: is fel: i lipi: kupuis +
 75 80 85 90

Sværtingr ok Kari ok Guðmundr ok Skari ok Knutr ræistu stein þenna æftir Otrygg, faður sinn, es fell i liði Guðvis.

»Svärting och Kåre och Gudmund och Skåre och Knut reste denna sten efter Otrygg, sin fader, som föll i Gudves följe.»

Till läsningen: 3 **e** har svag prick, sannolikt huggen. Även 54 **e** har en otydlig, grund fördjupning mitt på hst. I 78 **e** är pricken mera utpräglad; hst däremot svag. Däremot äro runorna

19, 66, 85 **k**, 65 **u**, 73, 75 **i** säkert ostungna. 9 **n** är tydligen felristat för **a**. 80—83 **ilip** är delvis mycket otydligt. — B 683: 16—18 **ark**, 37—41 **kiulr**, 75—90 **isfiripi : kipikis** +. — Dybeck: **auk**, **knutr**, **isfel** - **ipi : kupuis**. — Brate: **is fel** - **i lipi : kupuis**.

I fråga om runformerna märkes, att **a** och **n** ofta ha bistavarna osymmetriskt ställda (**a** med större delen på vänstra, **n** med större delen på högra sidan av huvudstaven), **r** har rundad bistav, **s** står ofta (29, 45, 48, 72) icke vinkelrätt mot slinglinjen och är i flera fall omvänt. Jfr Sö 226, 254. Skiljetecken är :, utom i början och slutet av inskriften +.

Peringskiöld tolkar inskriftens senare del: »han förde (transportavit) Godgisl (Göthernas konung och anförare)»; Brocman: »som är jordad i kyrka».

Namnet *Svartingr* förekommer även Sö 68 Remmeröd; det är under medeltiden känt både från Sverige (Lundgren-Brate) och från Norge och Island (Lind). Egentligen ett appellativum, en avledning av adjektivet *svartr*, och sålunda väl ursprungligen ett binamn. Jfr med annat suffix *Svartungr* L 294 Legesta, Rasbo sn (Uppl.), fsv. *Svarting* (Lundgren-Brate). Se även M. F. Lundgren, *Fornsvenska personnamn på -ing och -ung* (1886), s. 6, E. Hellquist, *Om de svenska ortnamnen på -inge, -unge och -unga* (1904), s. 147, E. Björkman, *Nordische Personennamen in England* (1910), s. 137, *Eigennamen im Beowulf* (1920), s. 110. — Namnet **skari** kan tolkas på flera sätt. Närmast till hands ligger väl att uppfatta det som *Skāri*, känt som binamn och som personnamn på västnordiskt område (Lind).¹ — *Kari* förekommer även Sö 298 Uringe malm, möjligen också Sö 258 Älby, i en östgötsk inskrift (Ög 81) och några uppländska (däribland *Asmundr Kara sun*). Det är ursprungligen ett tillnamn, »den lockige». — Av *Guðmundr* finnes tämligen rikligt med belägg: Sö 167, trol. också 20 och 159, Öl 23, Ög 94, 97, 128, i Småland L 1250 och 1644, i Västergötland L 1360 och 1412, i Uppland L 239, 458, 710, D II 122, i Gästrikland L 1055. Under medeltiden är det enligt Lundgren »vanligt». — Om *Knutr* se nedan. — *Otrygg* är belagt även Sö 144, Öl 24 och i Uppland L 141, 289, 613, 623, 720. Ursprungligen ett tillnamn med samma innebörd som *Illugi*, »den svekfulle, opålitlige».

Otrygg säges ha fallit »i Gudves följe», sålunda i en härfärd, som anförts av en Gudve. En hövding med detta — f. ö. icke så vanliga — namn är också känt från Grinda-stenen, Sö 166; han hade varit västerut i England, fått del i danagälden och hemsökt borgar i Saxland. Emellertid framstå vid en närmare prövning hart när oöverkomliga svårigheter för en identifikation. Huruvida Gudve dog på sina härfärder eller först senare, säges icke i Grinda-stenens inskrift. Den sten, som rests över en man, fallen i Gudves följe, borde åtminstone ej vara nämnvärt yngre än den, som rests över Gudve själv. Nu hör Sö 166 Grinda otvivelaktigt till de äldsta runstenarna i Södermanland med danska runor; härpå tyder såväl ornamentiken som inskriftens formulering. von Friesen förlägger den på dessa grunder till andra eller tredje decenniet av 1000-talet (*Fornvännen* 1909, s. 85). Senare har han något modifierat sin mening (*Runorna*, 1933, s. 191 f.): »Kjulastenens liksom Grindastenens exakta ålder kan icke anges, då de män över vilka de rests synas ha överlevat företagen i fråga. Men Kjulastenens torde böra förläggas till 1020-talet och Grindastenens är kanske ett årtionde yngre». Berga-stenen, Sö 217, hör däremot avgjort till en yngre grupp av inskrifter. Den är ristad av Amunde, som också har utfört inskrifter över deltagare i Ingvarståget (se Sö 254) och sålunda har varit verksam på 1040-talet. Hans mönster och ornamentik sammanhånga med en grupp av uppländska runstenar, som tämligen bestämt kunna dateras till 1040-talet. Det verkliga åldersförhållandet de båda stenarna emellan är sålunda ett helt annat än det man skulle ha väntat, om det har varit samme Gudve, som omtalats på dem.

Den yngste av de fem bröder, som ha rest stenen vid Berga över sin fader, bär namnet Knut. Detta namn har otvivelaktigt kommit i bruk genom uppkallelse efter Knut den store.

¹ Lundgren-Brate antaga ett fsv. *Skare* i ortnamnet *Skarastadha* SRP 3013. Detta är emellertid felläsning för *Karastadhum*, nu Kårstad, Lönsås sn (Ögl); jfr SRP 3014.

Tyvärr veta vi emellertid icke, huruvida uppkallelsen förutsätter, att konung Knut redan är död (1035) eller blott att han genom sin erövring av England (1016) och sin utbetalning av gäld (1018) blivit berömd över hela Norden. Ovisst är också, vilken ålder man måste förutsätta hos Berga-stenens Knut, då han med sina bröder får resa minnesvården över sin fader. Någon säker tidsbestämning kan detta namn sålunda ej ge, men det talar givetvis också för 1040-talet såsom det sannolika.

Den egentliga hållpunkten för Grinda-stenens datering är omnämnandet i inskriften av danagäld. Den utbetalades sista gången år 1018 av Knut den store efter hans erövring av England. Om uppbärandet av gälden i England och härjningarna i Saxland stått i samband med vartannat, måste man emellertid, såsom von Friesen framhåller, tänka på en tidigare tidpunkt. Vikingarnas angrepp på Elbe- och Weserområdet synes av källorna att döma ha tillhört en relativt kort tid, c:a 994—1010. De händelser, som omtalas på Grinda-stenen, ha enligt von Friesen tilldragit sig vid mitten av 990-talet, Gudve har sedan återvänt hem och dött långt senare. De vuxna söner, som resa minnesvården, *Griutgarðr* och *Æindridi*, bära namn, som vittna om förbindelser, som Gudve under sina härfärder i västerled knutit med norska vikingar. På dessa vikingatåg, under 990-talet, kan då i varje fall Berga-stenens Otrygg icke ha fallit. Tänkbart vore visserligen, att Gudve en lång tid, omkring 40 år, senare skulle ha varit ledare för ett nytt härtåg, utan att detta omtalas i minnesskriften över honom. Men mycket sannolikt förefaller detta ej. von Friesen omnämner ej heller Berga-stenen i sin behandling av Grinda-inskriften, förmodligen därför att han anser, att det ej kan vara samme man som åsyftas.

Brate antager (ovan s. 128), att Gudve fått del av Knut den stores danagäld år 1018 och att med hans härfärd till Saxland åsyftas ett hos Adam av Bremen i ett yngre tillägg omtalat härjningståg av vikingar vid Wesermynningen omkring 1040. På detta skulle Otrygg ha fallit. Detta skulle innebära, att det skulle ligga en tid av 22 år mellan de båda händelser som omtalas i omedelbart sammanhang i minnesinskriften över Gudve. Och kvar står dessutom osannolikheten av att Grinda-stenen tillkommit så sent som efter 1040.

En Gudve förekommer också på Nälberga-stenen, Sö 170. Tillsammans med sina bröder Vesten och Agmund reser han en minnessten över sin fader Baulv. Denne Gudve kan näppe- ligen vara densamme som Grinda-stenens. Däremot torde i och för sig intet hinder finnas för att Berga-stenens Gudve och Nälberga-stenens äro identiska.

218. Billsta, Sorunda sn, Sotholms hd.

Pl. 109.

Litteratur: D 8vo 18; G. Upmark, Sotholms härad 4, s. 21 f.

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Upmark a. a.; Brate (ATA).

Ristningen befinner sig å ett stort flyttblock N om Billsta gård invid östra sidan av landsvägen Sorunda—Stockholm; den ristade ytan är vänd mot V, sålunda mot vägen.

Ristningen har, enligt uppgift av Dybeck 1859 (i ATA), blivit upptäckt på 1850-talet av honom och bokhållaren Lundberg.

Avståndet från marken till ristningens nederkant är 1,38 m. Ristningens höjd 1,27 m., bredd 0,85—0,96 m. Ytan är ganska ojämn, och ristningen är svårt skadad genom avflagring och vitt-ring, särskilt upptill och på h. sidan.

Inskrift:

× hulmkair × auk × st̃ainbiar - - ai - - - u × h - - ua × iftir × kuþlif × fa - u -

5

10

15

20

25

30

35

40

45

50